

ODISSEUS ELİTİS

Çılgın Nar Ağacı

1979
—
NOBEL
EDEBİYAT
ÖDÜLÜ

Çeviri: CEVAT ÇAPAN

❤
CAN

2.
BASKI

ODISSEUS ELİTİS

Çılgın Nar
Ağacı

Can Yayınları 1929

© Ioulita Iliopoulou

© 2010, Can Sanat Yayınları Ltd. Şti.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: 2010

2. basım: Ocak 2011

Bu kitabın 2. baskısı 1000 adet yapılmıştır.

Kapak tasarımı: Ayşe Çelem Design

Kapak resmi: © Shutterstock.com / Amid

Kapak baskı: Azra Matbaası

İç baskı ve cilt: Ekosan Matbaası

ISBN 978-975-07-1156-5

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM, DAĞITIM, TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.

Hayriye Caddesi No. 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

www.canyayinlari.com

yayinevi@canyayinlari.com

ODISSEUS ELİTİS
Çılgın Nar
Ağacı

ŞİİR

1979 NOBEL EDEBİYAT ÖDÜLÜ

Çeviri

Cevat Çapan

ODİSSEUS ELİTİS, 1911'de Girit'te, Kandiya'da doğdu. Öğrenimine Mirdilli kökenli ailesiyle birlikte yerleştiği Atina'da başladı ve Atina Üniversitesi'nde Hukuk Fakültesi'nde tamamladı. İlk şiirlerini 1935'te Seferis ve Embirikos gibi *Ta Nea Grammata* adlı dergide yayımladı. Geleneksel Yunan lirik şiirini yenilikçi bir anlayışla canlandırırken Ege'nin doğasından ve folklorundan olduğu kadar Fransız gerçeküstücü şairlerden de yararlandı. 1940-1941 yıllarında Arnavutluk cephesinde İtalyanlara karşı teğmen olarak savaştı. 1948-1952 ve 1969-1971 yılları arasında Paris'te kalan ve birçok önemli Fransız yazarıyla dostluklar kuran Elitis 1960'da *Akison Esti* adlı şiir kitabıyla Ulusal Şiir Ödülü'nü, 1979'da da Nobel Edebiyat Ödülü'nü aldı. Yirmiyeye yakın şiir kitabı, denemeleri, çevirilerinin yanı sıra resim çalışmaları da vardır. 1996'da Atina'da öldü.

CEVAT ÇAPAN, 1933'te Kocaeli, Darıca'da doğdu. Robert Koleji ve Cambridge Üniversitesi İngiliz Edebiyatı Bölümü'nü bitirdikten sonra, 1960'tan başlayarak uzun yıllar İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde öğretim üyesi olarak görev yaptı. Daha sonra Devlet Güzel Sanatlar Akademisi (Mimar Sinan Üniversitesi), Boğaziçi, Anadolu ve Marmara üniversitelerinde dersler verdi. 1996'dan bu yana Yeditepe Üniversitesi'nde öğretim üyesi. *Dön Güvercin Dön* adlı şiir kitabıyla 1986 Necatigil Şiir Ödülü'nü aldı. Ardından *Doğal Tarih, Seveda Yaratan* ve *Ne Güzel Yolculuktu Aklımdan Çıkmaz* adlı şiir kitapları yayımlandı. 1960'lardan bu yana yaptığı çeviri çalışmalarıyla dünyanın önde gelen şairlerini dilimize kazandırdı, dünya şiiri antolojileri yayımladı.

İçindekiler

Önsöz	11
YÖNELİŞLER	
Yedi Dizelik Yedi Gece Şiiri	17
Akıntıya Karşı	24
Yıldönümü	25
Kayaların Marina'sı	29
Ege'nin Hüznü	31
Ege Üstüne	33
Çılgın Nar Ağacı	36
BİRİNCİ GÜNEŞ	
Artık Tanımıyorum Geceyi	41
İçerek Korent'in Güneşini	42
Yaşadım O Sevgili Adı	44
Dizi Sıyrılan Çocuk	46
Yarı Batık Kayıklar	48
Ayvalar Üzerinde Esen Bu Aylak Rüzgâr	50
Bütün Gün Kırlarda Dolaştık	52
Hangi Taşlar, Hangi Kan, Hangi Demir	54
ARNAVUTLUK CEPHESİNDE ÖLEN TEĞMENE AĞIT	
Arnavutluk Cephesinde Ölen Teğmene Ağıt	59

GÖKYÜZÜ İÇİN ALTI ARTI BİR PİŞMANLIK	
Otopsi	89
IŞIK AĞACI VE ON DÖRDÜNCÜ GÜZELLİK	
Küçük Yeşil Deniz.....	93
Duvar Resmi.....	95
Odissea	96
Işık Ağacı	102
Armağan Bir Gümüş Şiir	110
OKSOPETRA AĞITLARI	
Zararsız, Umut Taşıyan, Engellenmeyen.....	113

Önsöz

1979 Nobel Edebiyat Ödülü'nü almadan önce Odiseus Elitis'in adı Yunanistan dışında ancak sınırlı çevrelerde biliniyordu. Oysa kendi ülkesinde Elitis, Yannis Ritsos'la birlikte çağdaş Yunan şiirinin 20. yüzyıldaki en büyük ustalarından biri sayılır. İlk şiirlerini 1935'te yayımlamaya başlayan şair, Midillili bir ana-babanın 1911'de Girit'in Kandiya şehrinde doğan oğludur. Ailesi o daha üç yaşındayken Atina'ya yerleşmiş, ama Elitis çocukluk ve gençlik yıllarında Girit ve Midilli'yle olan bağlarını korumuş, Adalar Denizi diye de bilinen Ege onun için tükenmez bir esin kaynağı olmuştur.

Elitis'in adını ilk kez duyurduğu 1930'lar Yunan edebiyatının önemli atılımlar yaptığı bir dönemdi. Yirminci yüzyılın başlarında Kavafis ve Sikelianos gibi şairlerle taşralılıktan kurtulmaya başlayan Yunan edebiyatı daha sonra Kazancakis ve Seferis'in yapıtlarıyla çağdaşlaşma sürecinde önemli bir aşama daha göstermiştir. İşte 1935'in başında Andreas Karandonis'in kurduğu *Nea Grammata* dergisi Yorgo Seferis, Nikos Engonopulos, Dimitrios Antoniu ve Nikos Gatsos gibi o dönemin genç edebiyatçılarını bir araya getirerek bu sürece yeni bir yön ve hız vermeyi amaçlıyordu.

Gerçek adı Odiseus Alepudelis olan şair, babasının tanınmış bir sabun fabrikatörü olması yüzünden yazarlık hayatına başlarken Elitis adını almıştır. Öğrenim yıllarında yaz tatillerini Midilli ve Girit'te geçiren Elitis Yunan doğasından kaynaklanan coşkusunu şiire dönüştürecek en uygun tekniği gerçeküstücü ve simgecilik-sonrası Fransız şairlerinin etkisinde

bulmuştur. Ne var ki, ilk kitabı olan *Yönelişler*'deki (1940) şiirlerinde de görüleceği gibi, sonuç yabancı bir tekniğin basit bir kopyası değil, ulusal kültüre ve duyarlığa bağlı kişisel bir biçimdir. Gerçeküstücülüğün dilde sağladığı özgürlük Elitis'in çarpıcı bir imge zenginliği ve yeni sözcükler yaratmasını kolaylaştırmış, ancak ondaki biçim ve düzen kaygısını yok edememişti. Denilebilir ki, gerçeküstücülüğün Elitis'e çekici gelen yanı sadece geleneksel biçim ve kalıplara karşı çıkması değil, daha çok bilinçaltının ve düşler dünyasının şiir için ne kadar verimli bir kaynak olabileceğini göstermiş olmasıdır.

Elitis *Yönelişler*'de yansıttığı yaz dünyasında göz kamaştırıcı güneşe, maviliği insanın iliklerine işleyen denize, yaşamaya taze soluklar katan rüzgârlara verdiği önemle güler yüzlü, açık yürekli, sağlıklı bir şiir ortaya koymuştur. Aynı duyarlılığı ikinci derlemesi olan *Birinci Güneş* (1943) adlı kitabında da görürüz. Çocukluğundan beri içine sindirdiği güneşli ve denizli görüntüler bu kitabın dizelerinde kutsanırçasına dile getirilir:

İçerek Korent'in güneşini
Mermer yıkıntıları okuyarak
Aşarak bağları denizleri
Zıpkınımla kollayarak
Kaçan bir adak balığını
Bu yaprakları buldum güneşin mezmurunun
ezberlediği
İsteğin sevinçle açtığı bu diri toprağı.

Elitis'in şiirinde imgelerle yarattığı parıltının Bizans mozaiklerinin renk zenginliğini çağrıştırdığını ileri süren eleştirmenler de olmuştur. Gerçekten de, Elitis'in özellikle bu ilk dönem şiirlerinde, çakıl taşlarından deniz kabuklarından, çiçeklerden, ağaçlardan, kuşlardan, böceklerden ve bulutlardan oluşan göz alıcı bir mozaikle karşı karşıyayızdır:

Ayvalar üzerinde esen bu aylak rüzgâr
Bağları emen bu böcek
Akrebin derisi üstüne giydiği bu taş
Ve yalınayak çocuklara devleri anımsatan
Harman yerindeki bu ot yığınları.

Bu dipdiri doğanın insanları ise Adalar Denizi'nin kumsallarında ve kayalıklarında rastladığımız çocuklar, genç kızlar ve delikanlılardır. Elitis de şiirine bu daha bozulmamış, pırıl pırıl genç insanların heyecanlarını aktarır. Onun şiirinde doğa, ünlü İngiliz romancısı D.H. Lawrence'ın yapıtlarında olduğu gibi, insanlar için en etkili sağlık kaynağıdır:

Bin bir zambak ekiorum hayatın tarlalarına
Ak alınlı rüzgâra bin bir çocuk –
İyilik tüten güzel sağlıklı çocuklar
Ve ufka nasıl bakacaklarını biliyorlar
Ezgilerle yükselirken adalar.

İkinci Dünya Savaşı'nın sürdüğü yıllarda Elitis, teğmen olarak Arnavutluk cephesinde Mussolini'nin faşist birliklerine karşı savaşır: O yıllar yabancı saldırılara Yunan halkının yiğitçe karşı koyduğu oldukça acılı ve karanlık bir dönemdir. Bu sarsıcı yaşantı Elitis'in aydınlık dünyasını da büyük ölçüde karartmış. 1945'te yayımladığı "Arnavutluk Cephesinde Ölen Teğmene Ağıt" adlı on dört bölümlük uzun şiirinde, ilk döneminin güneşli ve mutlu görünüşleri yerini cephane taşıyan katırlara ve barut kokusuna bırakmıştı:

Onlar için daha acı bir gündü gece
Demir eritip toprağı çiğnediler
Barut ve katır derisi kokuyordu tanrıları!

Göğün her gürleyişi rüzgâra binmiş bir ölümdü
Göğün her gürleyişi ölüme gülümseyen
Bir insan – varsın diyeceğini desin kader.

Savaş yaşantısı Elitis'i olgunlaştırmış, ama şiir yazmasını da güçleştirmişti. Oysa Arnavutluk cephesindeki teğmenle ilgili bu şiir ulusal bir dayanışmayı dile getirdiği için Yunanistan'da geniş bir okur kitlesi bulmuştu.

Elitis uzun bir suskunluk döneminden sonra 1959'da basheseri sayılan *Aksion Esti*'yi yayımladı. Birçok yabancı dile de çevrilen bu uzun şiir 1960'ta Ulusal Yunan Şiir Ödülü'nün Elitis'e verilmesini sağladı ve 1964'te Mikis Theodorakis'in aynı

şiri bestelemesiyle *Aksion Esti* daha geniş bir hayranlar kitle-sine ulaştı. “Yaratılış”, “Çileler” ve “Övgü” bölümlerinden olu-şan bu şiir Ortodoks ayinlerinden yola çıkmakla birlikte, öteki dünyanın değil, bu dünyanın gerçekliğini dile getirir. Elitis’in amacı duyarlar dünyası ile ruh dünyasını bağdaştırmak, gele-neksel biçim ve inançlardan yararlanarak insanın çektiği çilele-ri bugünkü Yunanistan bağlamı içinde yansıtmaktır.

Elitis’in güneş ve deniz tutkusunu savaş yılları ve onla-rı izleyen karanlık dönemler bir ölçüde etkilemişse de, bü-tün bütüne baltalayamamış, tersine, çevresini karanlık saran dünyayı onun bir şair olarak şiirinin aydınlatıcı damlalarıyla değiştirme isteğini daha da körüklemiştir. Bu istek *Aksion Esti*’den sonra yayımladığı *Gökyüzü İçin Altı Artı Bir Pişmanlık* (1960), *Işık Ağacı ve On Dördüncü Güzellik* (1971), *Konstan-tinos Paleologos’un Ölümü ve Dirilişi* (1971), *Egemen Güneş* (1971), *Monogram* (1972) *Eros’un Ro’ları* (1972), *Villa Na-tacha* (1973), *Üvey Kardeşler* (1974) ve *Maria Nefeli* (1978) adlı kitaplarındaki şiirlerinde de görülür.

Elitis’in şiirini besleyen köklü bir doğa sevgisinin yanı sıra, onun duyarlığını ve hayal gücünü zenginleştiren geniş bir kültür birikimi olduğunu da unutmamalıyız. Aynı zamanda deneme, eleştiri ve çeviri alanlarında da başarılı çalışmaları olan Elitis, Picasso, Matisse, Leger ve Chagall gibi ressamlar; Éluard, Breton, Char, Michaux ve Ungaretti gibi şairlerle dost-luklar kurmuş saygın bir kişiliğe sahiptir. Yunanistan’da Radyo Program Müdürlüğü’nde, ulusal tiyatro bale ve kurumlarında önemli görevlerde bulunmuş, edebiyat ve sanat eleştirisiyle il-gili birçok uluslararası toplantıya katılmıştır.

YÖNELİŞLER

YEDİ DİZELİK YEDİ GECE ŞİİRİ

I

Art arda düşler geldi
Yaseminin doğum gününe
Art arda geceler
Kuğuların ak uykusuzluğunda

Çiğ yapraklarda doğar
Uçsuz bucaksız gökte nasıl doğarsa
Yıldız parıltısı gibi arı duygu.

II

Uyumlu, yıldızlı geceler sessizliği getirdi
Ardından bir ezgi sardı havayı
Sevgilisi
Büyücüsü yabancı seslerin

Silik bir gölge kaldı geride
Ve onun çatlak güveni
Ve geçmeyen baş dönmesi – orada

III

Bütün serviler gece yarısını gösteriyor
Bütün parmaklar
Sessizliđi

Düşlerin açık penceresi dışında
Bir giz
Açıklanıyor yavaş yavaş
Ve renk gibi yıldızlara yöneliyor!

Odiseus Elitis, XX. yüzyılın ikinci yarısında Yunan şiirinin en övgüye değer şairlerinden biri sayılmış, eserleri 1979 yılında Nobel ödülüyle taçlandırılmıştır.

Doğduğu Girit, ailesinin memleketi Midilli ve öğrenciliğinden ömrünün sonuna kadar yaşadığı Atina üçgenindeki güneşli dünya, kısacası Doğu Akdeniz ve Ege, köklü şiir geleneği ve yaşadığı çağın zengin yaşantısıyla, Elitis'in esin kaynağı ve cenneti olarak yapıtlarına yansımıştır. Nobel ödüllü şairin *Yönelişler* adlı ilk kitabındaki şiirlerinden *Ağtlar ve Acılar Haftası*'ndaki son şiirlerine kadar Ege'nin renklerini ve canlılığını çarpıcı imgelerle dile getiren eşsiz lirizmi, aynı zamanda onun özgürlük ve yaratıcılık kavramlarına duyduğu tutkuyu da dile getiren bir yaşama şenliğidir. *Çılgın Nar Ağacı* başlığı altında bir araya getirilen bu şiirler, Elitis'in değişik dönemlerindeki çok yönlü yaratıcılığının ve kendine özgü iyimserliğinin seçkin örnekleri olarak değerlendirilebilir.

